

УДК 379.85+502.4 (477)

Корчук О.С., Купач Т.Г.

ЕКОЛОГІЧНИЙ ТУРИЗМ НА ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

Сьогодні дуже популярним напрямом туризму в світі вважається екологічний туризм. Екологічний туризм можна розвивати як в національних парках, в територіях, що перебувають під охороною, так і на інших територіях. Об'єктами власне цього виду туризму можуть бути як природні, так і культурні визначні пам'ятки, природні і природно-антропогенні ландшафти, де традиційна культура складає єдине ціле з навколишнім середовищем. В Україні існують об'єктивні обставини у формуванні системи екотуризму, в першу чергу на основі розвинутої мережі природоохоронних територій.

Today very popular directions of tourism in the world consider is ecological tourism. Ecological tourism can be developed as in national parks, in territories which are under a guard, so on other territories. By objects actually this type of tourism there can be both natural and cultural prominent sights, natural and naturally - anthropogen landscapes, where a traditional culture makes unique whole with an environment. In Ukraine there are objective circumstances in forming of the system of ekoturizm, first of all on the developed network of territories nature protections.

Вступ. З кожним роком значення туристичної індустрії постійно зростає, а відповідно і навантаження на навколишнє середовище. Екологічний туризм з його величезними рекреаційними і пізнавальними можливостями покликаний сформуванати суспільну свідомість щодо охорони та раціонального використання природних багатств, донести до людей нагальність і важливість питань захисту навколишнього середовища.

Попередній досвід. Проблемаам розвитку екологічного туризму в межах природоохоронних територій присвячено небагато наукових публікацій, як показав аналіз наукових та інформаційних джерел. В більшості з них описуються, характеризуються переважно природні та історико-культурні ресурси територій. Спробами оцінити сучасний стан туристського господарювання (природокористування) природно-заповідних територій Західної України є статті Ю.В. Зінька, В.І. Гетьмана, Олійника Я. В. та інші. У цій статті спробуємо коротко охарактеризувати особливості розвитку екотуризму у межах природоохоронних територій України.

Мета. Метою статті постає висвітлення результатів вивчення сучасного стану екологічного туризму на базі природоохоронних територій та визначення основних завдань екологічного туризму в межах цих територій.

Постановка завдання. Основними задачами статті є: розкриття теоретико-методологічних основ вивчення екологічного туризму; визначення основних видів екоподорожей та регіони їхнього проведення; визначення основних завдань розвитку екотуризму на природно-заповідних територіях, які відведено під рекреацію та туризм.

Виклад основного матеріалу. Якщо позитивний вплив туризму на економіку країни ні у кого не викликає сумніву, то вплив туристської діяльності на екологію докілья здебільшого має негативний відтінок. Одним з ефективних напрямів вирішення проблеми туризму і екології є розвиток та пропаганда екологічного туризму.

Екологічний туризм (англ. ecotour, ecotourism) – порівняно нове поняття в туристичній діяльності. Екологічний туризм можна визначити як інтегруючий напрямок рекреаційної діяльності спрямований на гармонізацію відносин між туристами, туроператорами, природним середовищем та місцевими громадами, що реалізується через екологізацію всіх видів туристської діяльності, охорону природи, екологічну освіту та виховання [2]. Численні опитування туристів свідчать, що серед провідних мотивів туристських подорожей на перший план все більше виступає прагнення людей до спілкування з природою. Звідси походження близьких за змістом понять “природний туризм, “м'який туризм”, агротуризм, сільський зелений туризм тощо. Виділяють такі форми екотуризму: активний екотуризм (піший, велосипедний, водний, кінний, рибальство);

фауністичні та флористичні поїздки (орнітологічні поїздки, тематичні поїздки); культурологічні та тематичні поїздки [6].

Не заперечуючи і погоджуючись з метою екологічного туризму, а саме прагненням до пізнання природних і культурних ландшафтів та формування екологічного світосприйняття, хотілося б підкреслити, що в усьому світі туризм називається екологічним, коли він здійснюється на певних територіях природно-охоронного призначення, а найчастіше - в національних природних парках. Рекреаційні природно-заповідні території виконують компромісну функцію узгодження інтересів туристів у відновленні їхніх духовних і фізичних сил – з одного боку, та природного ландшафту в збереженні його цілісності та атрактивності – з іншого [1].

В Україні існують об'єктивні обставини у формуванні та розвиненні системи екологічного туризму, з котрими не можна не рахуватися. По-перше, Україна має у своєму розпорядженні унікальний природний потенціал. По-друге, Україна, всупереч різним несприятливим процесам і явищам (природного та суспільного напрямлення), має збережені самобутні природні комплекси. По-третє, Україна зарекомендувала себе у світі з боку схильності до зберігання й збільшення природозначущих цінностей загальносвітового значення, про що говорить розвинута мережа природоохоронних територій, деякі з яких знаходяться під егідою міжнародних організацій [7]. Так, на території України створена досить розгалужена мережа природно-заповідного фонду, що становить біля 6,7 тис. територій та об'єктів загальною площею понад 2,5 млн. га, що становить біля 4% всієї площі України [3].

До основних завдань розвитку екологічного туризму на рекреаційних територіях природно-заповідного фонду України належать такі: законодавче і нормативно-правове оформлення екотуристської діяльності, яка провадиться в межах територій та об'єктів ПЗФ України; фінансове та організаційне забезпечення, відповідно до світових зразків, соціальною та рекреаційно-господарською інфраструктурою природно-заповідних територій та об'єктів, що використовуються для цілей туризму; розробка та облаштування науково-пізнавальних туристських маршрутів та екологічних освітньо-пізнавальних екскурсійних стежок відповідно до параметрів внутрішнього та зовнішнього пейзажного різноманіття природних ландшафтів; обґрунтування і механізм визначення допустимих рекреаційних навантажень на ландшафтні комплекси природно-заповідних територій, використовуваних в цілях відпочинку, туризму і лікування; формування в туристів інтелектуально-гуманістичного світобачення та патріотичного ставлення до природної і культурної спадщини.

Користуючись інформацією з інформаційно-довідкових сайтів, в тому числі, урядових, присвячених екологічному туризму та офіційні сайти заповідників і національних парків України можна визначити, що в конкретних національних природних парках України екотуристська діяльність передбачає розвиток наступних форм екологічного туризму: екскурсії маркованими екологічними стежками з короткостроковим

відпочинком в зонах регульованої та стаціонарної рекреації – *Карпатський НПП, “Святі Гори”*; піший спортивно-оздоровчий екотуризм – *НПП “Вишницький”, Ужанський*; лижні подорожі та прогулянки (лижний, включаючи гірськолижний) – *НПП “Вишницький”, “Сколівські Бескиди”*; подорожі на велосипедах (велосипедний екотуризм) – *НПП “Синевир”, Ужанський*; прогулянки і подорожі на конях (кінний екотуризм) – *НПП “Синевир”, Шацький*; водний екотуризм – спуск гірською річкою на надувних плотах, човнах, катамаранах (рафтінг) – *НПП “Вишницький”*, подорож на яхті, катання на водних лижах, віндсерфінг, прогулянки на човнах – *Шацький НПП*, сплав по рівнинним річках *НПП Прип’ять-Стохід*; екскурсії у карстові печери (спелеологічний екотуризм, спелеотуризм) – *НПП “Вишницький”*, природний заповідник *“Карадаг”*; любительське (спортивне) полювання (мисливський екотуризм) – *НПП “Синевир”, “Деснянсько-Старогутський”, “Сколівські Бескиди”*; підводне плавання з аквалангом, екскурсії до підводних печер і гротів (підводний екотуризм, дайвінг) – *Азово-Сиваський НПП*; любительське і спортивне рибальство – *“Шацький”, “Азово-Сиваський”, “Яворівський” НПП*; парашланеризм, прогулянки, подорожі на повітряних кулях (балунінг) – *НПП “Синевир”, “Подільські Товтри”*; скелелазіння (альпінізм) – *НПП “Вишницький”, “Сколівські Бескиди”, “Карпатський”*.

Попри багатство екотуристських ресурсів цей вид туризму в Україні розвивається не на повну потужність. Серед чинників, що стримують його розвиток в Україні переважають економічні (відсутність необхідного початкового капіталу; незначними є інвестиції у туристичну інфраструктуру, що позначається на стані готельного, транспортного обслуговування, рівні надання послуг; відсутність цілеспрямованих наукових досліджень та підготовки необхідних кадрів) та організаційні (обмеженість туристських маршрутів у місцях екологічного туризму та їх незадовільна облаштованість; відсутність спеціалізованих туристських організацій у сфері екологічного туризму; відсутність суспільно орієнтованого інформаційного менеджменту; нестача висококваліфікованих кадрів) [1].

Висновки. Для розвитку туризму на територіях природно-заповідного фонду України створені законодавчі умови, а у планах охорони передбачено виділення спеціальних територій для рекреації і різних форм туризму. Разом з тим, сучасна практика туристичного використання українських природоохоронних територій свідчить, що ще в недостатній мірі використовується їх потенціал для внутрішнього і міжнародного туризму, обмеженим залишається спектр пропозицій та слабо впроваджуються форми зрівноваженого туризму. Існує різниця у рекреаційному освоєнні парків – деякі з них (Карпатський, Шацький, Святі Гори) за час використання у значній мірі відчували рекреаційний тиск на природне середовище, тоді як більшість новостворених ще не готові для прийому відвідувачів. Тому існує потреба розробки шляхів заохочення і регулювання туристичного руху, удосконалення туристичної

інфраструктури, оптимального територіального загосподарювання та наближення парків до вимог щодо стійкого розвитку туризму на цих територіях.

1. Гетьман В.І. Збереження ландшафтного різноманіття і розвиток екотуризму на природно-заповідних територіях // Туризм на порозі XXI століття: освіта, культура, екологія: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (18-20 жовтня 1999р., м. Київ). – К.: КІТЕП, 1999. – С. 191-193;
2. Дмитрук О.Ю. Екологічний туризм: сучасні концепції менеджменту і маркетингу Навчальний посібник. - К.: Альтерпрес, 2004. - С. 5-10;
3. Заповідники і національні природні парки України. – К.: Вища школа, 1999. – 232 с.;
4. Зінько Ю.В., Шевчук О.М. Екотуризм у національних природних парках Західної України // Матеріали міжнародної конференції до 120-річчя географії у Львівському університеті (24-26 вересня 2003 року). – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І.Франка, 2003. – С. 239-241;
5. Кагаловський Є.В., Ситник К.М. Природоохоронні території України. За ред. Д.Й. Проценка. – К.: Урожай, 1997. – С. 85-119;
6. Кравченко О. Б. Агро- і зелений туризм : навч. посіб.- К.: КиМУ, 2007. – с. 8-11;
7. Русев И. Т. Основы екотуризма. – Одеса: КП ОГТ, 2004. – С.140-145.